

УДК 94(477)

Мар'яна Зуляк

СПІВПРАЦЯ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО З "ЖИТТЯМ І ЗНАННЯМ"

У статті проаналізовано співпрацю Антона Крушельницького з часописом товариства "Просвіта" – "Життя і знання". Досліджено публікації, надруковані у виданні у 1928 р., присвячені "Дитячому віку Івана Франка", "Іван Франко в час своїх університетських студій", "Памяті Михайла Коцюбинського (з портретом)" та "Громадський Друг" у житті й творчості Ів. Франка".

Ключові слова: Антін Крушельницький, "Життя і знання", співпраця, "Просвіта", культурницька діяльність.

Актуальність досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що серед визначних діячів культурного руху в Східній Галичині чільне місце посідає Антін Крушельницький – громадсько-політичний діяч, письменник, публіцист, літературознавець, журналіст, перекладач, педагог, редактор та видавець.

Наукова новизна досліджуваної проблеми полягає у тому, що співпраця Антона Крушельницького з "Життям і знанням" – виданням "Просвіти" практично науковцями не досліджувалася, тому заслуговує на ґрунтовне наукове пізнання й об'єктивне дослідження.

Об'єктом дослідження є процеси, пов'язані з активізацією співпраці визначних діячів з часописами.

Предмет дослідження – співпраця Антона Крушельницького з виданням "Просвіти" – "Життя і знання", як важливий чинник відображення світогляду автора.

Основна мета публікації – дослідити співпрацю Антона Крушельницького з виданням "Просвіти" "Життя і знання".

Завдання дослідження ґрунтуються на аналізі публіцистичних статей автора, присвячених "Дитячому віку Івана Франка", "Іван Франко в час своїх університетських студій", "Памяті Михайла Коцюбинського (з портретом)" та "Громадський Друг" у житті й творчості Ів. Франка".

Незважаючи на певні здобутки науковців у дослідженні видавничої діяльності "Просвіти", а саме аналізу змісту "Життя і знання", поза межами наукових досліджень залишається чимало важливих нерозв'язаних проблем. Зокрема, це співпраця А. Крушельницького з виданням "Просвіти" – "Життя і знання".

В основному дослідники звертають основну увагу на висвітлення педагогічних поглядів А. Крушельницького [1, с. 181–184], аналізують його літературну і публіцистичну спадщину [2] тощо. Окремі згадки про культурно-просвітницьку діяльність А. Крушельницького подаються в монографічних працях, присвячених діяльності "Просвіти" [3].

Джерельну базу наукової публікації складає "Життя і знання", ілюстроване видання "Просвіти" [4–7].

Окреслена нами проблема не знайшла ґрунтовного висвітлення у наукових публікаціях, тому аналіз історіографії та джерельної бази дослідження проблеми дає змогу зробити зважений висновок про те, що на сьогодні у науковій літературі відсутні праці, що ґрунтуються на дослідженні зазначеної проблеми, у яких було б з'ясовано співпрацю А. Крушельницького з "Життям і знанням" – виданням "Просвіти".

Найбільш цікавим, представницьким, у фаховому розумінні, періодичним виданням "Просвіти" був популярний ілюстрований журнал "Життя і знання", що виділявся з решти просвітньої періодики як орган, призначений для широкої самоосвіти. Він виходив у формі книжкових публікацій серії "Бібліотека "Життя і знання" [8, с. 13–14].

"Життя і знання" друкувало статті різноманітного змісту, розраховані на читача з будь-яким рівнем освіти. В. Дорошенко писав про те, що "Життя і знання" розпочали видавати за ініціативи Михайла Галушинського, а участь у його редагуванні приймали Іван Брик та Василь Сімович [9, с. 20]. Тим не менше, загальні збори "Просвіти", які проходили у 1925 р. і 1926 р., ухвалили видавати науково-популярний журнал. Власне назва "Життя і знання" свідчила про те, що знання матиме тоді своє значення, коли "...нав'язує до життя, до життя готує, коли вчить про природні процеси й наказує шукати нав'язання до них і з ними, а не проти них" [10, с. 1].

Заслуга В. Сімовича полягала у тому, що він підняв авторитет "Життя і знання" на високий рівень [8, с. 20]. Про це свідчить той факт, що польська шкільна влада рекомендувала його для читання на вечірніх курсах позашкільної освіти замість читанок, позаяк часопис призначався для учнів середніх шкіл 2–4 класу, як додаткове джерело для домашнього читання, так звана "домашня лектура" [11], а

Перший український педагогічний з'їзд, який проходив у листопаді 1935 р., висловився про нього з захопленням, оскільки кожен номер включав 20–25 статей, 20 світлин [12, арк. 16].

У статті А. Крушельницького, присвяченій І. Франку, автор намагається подати не лише дитячі роки Каменяра, але й передати його відчуття, пов'язані з дитинством, рідним селом, початковою школою, гімназією, формуванням світогляду. Важливе місце відведено соціальному середовищу, яке впливало на становлення особи Івана Яковича. Зрозуміло, що бачення А. Крушельницьким "дитячих років" І. Франка носить певною мірою суб'єктивний характер, оскільки автор намагався їх відтворити на основі його оповідань "Малий Мирон", "Грицева шкільна наука", "Микитичів дуб", "Мавка", "Під оборогом" [4, с. 195]. До речі, деякі аспекти становлення І. Франка і власне його творчості подав С. Трофимук у статті "Антін Крушельницький – кореспондент Івана Франка" [13, с. 146–147].

Вважаємо, що назва статті "Дитячий вік Івана Франка" не зовсім відповідає викладеній у ній інформації, позаяк її зміст стосується не лише подій, описаних у творах І. Франка, під образами героїв варто розуміти самого автора, але й фактів, що безпосередньо виходять за межі дитячого віку, а сягають 18–19 річного юнака. Варто зазначити, що з одного боку, образ І. Франка у дитинстві А. Крушельницький передав через зображення його життя у селі, на природі, а з іншого – через близьке родинне середовище, яке не завжди розуміло "пошуки істини" малолітньою дитиною, яка, спостерігаючи за природою, самотійно намагалася усвідомити її суть [4, с. 195].

Поряд з певною ідилією сільського життя, красою природи, А. Крушельницький звертає увагу й на усвідомлення І. Франком втрати батька, в чому власне проявився певний дитячий реалізм, життєва несправедливість тощо. Власне це середовище й посідало домінуючу роль не лише у формуванні світогляду І. Франка у дитинстві, але й вплинуло на процес його становлення в подальшому. Риси, якими наділяє А. Крушельницький І. Франка у дитинстві – вдумливість, пошук істини, самотійність, нестандартність мислення, відмінність від оточуючих, вихід за межі повсякденного життя сільської громади – посідатимуть визначальне місце у його зрілому житті, громадсько-політичній та літературній праці.

У багатьох автобіографічних оповіданнях І. Франка ("Грицева шкільна наука", "Олівець", "Schönschreiben") художньо відтворено атмосферу тогочасної шкільної освіти з її схоластикою, тілесними покараннями та моральним приниженням учнів. З них довідуємося, наскільки важко було здобувати освіту обдарованому селянському хлопцеві. А. Крушельницький наголошує на навчанні І. Франка у початковій школі, у якій він упродовж 1862 – 1864 рр. вмів читати й писати українською, польською й німецькою мовами та рахувати. Окрім того, він передає непрості взаємини у нормальних школах, гімназії, аморальну поведінку учителів, що знущалися над школярами, складність обставин, пов'язаних з його соціальним походженням тощо [4, с. 196].

Можна припустити, що власне ці обставини й призвели до того, що І. Франко, як він згодом писав, "...шкільної науки не любив, він завдяки своїй великій пам'яті був завсідги першим або другим "преміантом" у клясі" [4, с. 196]. Тим не менше, А. Крушельницький зазначає, що у цей він вивчив напам'ять "Кобзар" Т. Шевченка. Значно більше читав І. Франко у вищій гімназії, а з шостого класу вже збирав свою бібліотеку з творів відомих на той час українських письменників: М. Стороженка, П. Куліша, Марка Вовчка, С. Руданського, Панаса Мирного, однак найбільше враження на нього справила творчість Т. Шевченка, Марка Вовчка та Панаса Мирного [4, с. 197].

Значну увагу А. Крушельницький приділяв побуту гімназистів у Дрогобицькій гімназії, ставленню до них учителів тощо. Доволі цікаво він описував тогочасних гімназійних викладачів. "Вчителі, що приходили сюди, особливо молодші супленти, такі, що не мали своєї сім'ї, або хоч і жонаті та слабшого характеру, швидко забували про всякі наукові інтереси й розпивалися, пересиджували дні й ночі в одиноких християнських склепі Баера з кольоніальними товарами та з кімнатою для снідань, приходили часто до кляси п'яні і – розуміється – така то й була їх наука" [4, с. 198].

Не оминув увагою А. Крушельницький і гімназійне середовище, традиції, поширені серед тогочасної учнівської молоді провінційного міста. "Розуміється, не бракувало й п'ятик, хоча на честь учнів треба признати, що їх п'ятки хоч голосніші та шумніші, були загалом рідші й приличніші від професорських. Учні розмовляли, співали пісень і розходилися найдалі о одинацятій, випивши хто дві, хто три або чотири шклянки; випадків, щоб учень упився до нестями, щоб сидів у шинку цілі ночі або п'яний плентався по вулицях, я не тямлю. Та й то в п'ятках брали участь переважно сини заможніших родичів; бідніші ходили до шинків рідко та й пили мало, бо не мали за що" [4, с. 198].

Про Дрогобицьку гімназію у спогадах згадував А. Чайковський, навчаючись у 1869–1877 рр. у гімназії в Самборі. Зокрема, він у "Моїх спогадах про Івана Франка" писав про те, що "Дрогобицька гімназія мала у нас лиху славу. Мало хто з Дрогобицької гімназії був би відважився перейти до Самбірської, а навпаки ми не раз чули, як наші вчителі говорили до тих товаришів з "третьою клясою": "Чого ти тут мучишся? Краще йди до Дрогобича, там будеш відличним" [14, с. 181].

Доволі об'єктивно описано убоге матеріальне становище гімназійної бібліотеки, невисокий рівень читання книг, відсутність наукових зацікавлень як серед учителів, так і учнів. До речі, за час навчання у гімназії І. Франко зібрав бібліотеку, що складала 500 книг, серед яких були й такі, якими не володіла навіть і гімназійна бібліотека [4, с. 198]. Як згадував Іван Якович, що саме вона стала осередком гуртування невеликої групи учнів, які читали й обговорювали ті чи інші книги, дискутували. Статтю "Дитячий вік Івана Франка" А. Крушельницький завершує приїздом автора до Львова і поданням заяви на вступ на філософський факультет [4, с. 198].

Наступна стаття А. Крушельницького "Іван Франко в час своїх університетських студій" [5, с. 245–247] є своєрідним продовженням матеріалу, викладеного у попередній публікації, насиченим цікавими фактами дослідженням, що відображає те соціально-історичне і культурне тло, на якому розгорталася діяльність молоді української інтелігенції (І. Белея, А. Дольницького, В. Левицького, М. Павлика, І. Франка), також наведено факти з життя української студентської молоді, об'єднаної в товаристві "Дружній лихвар", висвітлено вплив М. Драгоманова на формування їх громадянської позиції, розглянуто початки письменницької творчості і політичної діяльності І. Франка.

А. Крушельницький називає І. Франка, ще учня восьмого класу гімназії, молодим письменником, який друкувався під псевдонімом "Джеджалик" у двотижневик "Друг", що видавався у Львові "Академічним гуртком" [5, с. 245].

У цій статті автор описує студентську молодь, що належала до народовського і москвофільського середовища. Студентське життя тоді, в університеті було доволі активним. Тут діяли два чисельні студентські товариства – русофільський "Академічний кружок" і українофільський "Дружній лихвар". Русофіли вважали, що доля України може бути пов'язана тільки з Росією і тільки на неї належить надіятись, до того ж окремого українського народу, як і мови, нема, бо це частина російського народу. Щодо "Дружнього лихваря", то його члени деякий час перебували під впливом "громадівського соціалізму" М. Драгоманова, який у 1876 р. побував у Львові і навіть став членом цього товариства [15, с. 13].

Власне І. Франко належав ще з гімназійних років до "Академічного гуртка", орієнтованого на москвофільство. На думку А. Крушельницького, основною причиною було те, що згадуване товариство виділяло позики своїм членам, стипендії і матеріальну допомогу від Народного дому Ставропільського інституту й видавало двотижневик "Друг", з яким він співпрацював ще з часу навчання у гімназії [5, с. 245].

Як вважав А. Крушельницький, три листи, написані М. Драгомановим на адресу редакції "Друга", мали значний вплив на формування народовських позицій І. Франка. Основна тематика яких стосувалася відмови від "язичія" редакції двотижневика "Друг" з переходом на народну українську мову. "Ніяка сила річей, – каже він, – не спинить впливу на вас галицького народнього ґрунту і традиції, а цей ґрунт і традиція мають найближчих свояків на Україні. Хоч як не відхрещуйся, а тепер від хлопської галицько-української мови не втечеш, живучи в Галичині. Говорить, що хочете, а ви й ваші діти будете слухати казок і пісень українських. У ваших політично-національних суперечках з Поляками доведеться вам частіше згадувати Українця Хмельницького, ніж Івана III. Московського..." [5, с. 245].

Інша проблематика листів М. Драгоманова стосувалася галицької москвофільської молоді, якій він радив читати твори О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Гоголя, І. Тургенєва, Д. Достоевського, а також праці російських критиків – В. Белінського та М. Добролюбова, вивчати англійську і французьку мови, твори західноєвропейських поетів [5, с. 245]. Це не означає, що М. Драгоманов негативно сприймав українську літературу, навпаки, він намагався ознайомити галицьку москвофільську інтелігенцію з кращими тогочасними здобутками як російських, так і західноєвропейських авторів.

Про захист М. Драгомановим української літератури свідчить його виступ на тему "Українська література, проскрибована російським урядом" в Парижі у 1878 р. на літературному конгресі під головуванням В. Гюго [16, с. 50]. У ньому він наголошував на винятковій ситуації, у якій опинилися українська література, "...котра покликана здійснювати свою місію в розвитку європейської цивілізації" і яку переслідують уряд однієї з найбільших держав світу [16, с. 50].

М. Драгоманов звертав увагу галицької інтелігенції на ідеї Просвітництва, поширені серед освіченого західноєвропейського громадянства – раціоналізм, лібералізм, науковий поступ, суспільні питання, забезпечення прав жінок, які викликали спротив у її середовищі [5, с. 245]. У своїх листах А. Драгоманов серйозній критиці піддавав галицьку світську інтелігенцію, яка "...ї не дуже то дбає про те, щоб стати справді мізком своєї нації, справжньою "intelligentio!" За те які то нікчемні збірники книжок у приватних людей і в товариських бібліотеках!" [5, с. 245].

Під впливом листів М. Драгоманова, І. Франко поступово відходить від москвофільства, і на загальних зборах "Академічного гуртка" у 1876 р. вони обирають новий виділ товариства,

налагоджуючи приятельські взаємини з народовським "Дружнім лихварем", змінюючи не лише мову видання двотижневика, але й орієнтацію діяльності [5, с. 245]. До речі, у листі І. Франка до М. Драгоманова від 20 січня 1877 р., після арештів М. Павлика, О. Терлецького та інших йдеться про занепад як "Академічного гуртка", так і "Друга", автор вказує на фінансовій нужді, занедбаній бібліотеці [17, с. 7–8].

Саме поширення драгоманівських соціалістичних ідей стало причиною арештів серед студентів університету в 1877 р. Були арештовані Іван Франко, Михайло і Анна Павлики, Остап Терлецький, Михайло Котурницький та ін. Цей арешт "соціалістів" наробив великого галасу у Галичині і усій Австро-Угорській імперії. Студентів – "соціалістів" виключено з університету, ув'язнено [18, с. 148].

А. Крушельницький наводить таку версію арешту, що у нього, під час обшуку, знайдено доручення від М. Драгоманова – "Поїхати до Сиготу, познайомитися там з гімназійною молоддю, звідти поїхати до Мукачева, а якби можна, то й до Ужгороду. Їхати обережно, не мати при собі нічого такого, що моглоб скомпромітувати і старатися приєднувати молодь" [5, с. 246]. Після арешту І. Франка уникали колишні товариші, його усунули з членства у "Просвіті", заборонили відвідувати "Руську бесіду" [5, с. 246]. На думку А. Крушельницького, це було компенсовано його заслуженим авторитетом серед народовської галицької молоді, яка обговорювала його праці, дискутувала з тих чи інших питань. Особисто Іван Якович доволі уважно ставився до молоді, ніколи не нав'язував їй своїх думок. Окрім того, завдяки своїй бібліотеці, він мав значний вплив, заохочував молодь до збирання етнографічних матеріалів, пам'яток старовини [5, с. 247]. Як свідчить А. Крушельницький, І. Франко не мав змоги виховувати молодь у школі, тому обрав інший спосіб популяризації своїх ідей.

У статті А. Крушельницького "Памяті Михайла Коцюбинського (з портретом)" [6, с. 289–291] йдеться про п'ятнадцятирічний ювілей з часу смерті М. Коцюбинського, одного з найвизначніших представників новітньої української повісті. Основна увага у статті звернена на особу М. Коцюбинського, зокрема, важливі віхи його біографії і творчості. Виходячи із завдань публікації свідомо уникаємо переказу змісту творів, наведених А. Крушельницьким. Хоча їх аналіз свідчить про трактування подій, виходячи з власне соціалістичних переконань.

Автор зазначав, що комітет у Вінниці для вшанування пам'яті М. Коцюбинського видає у зв'язку з ювілеєм "Тіні забутих предків", тому необхідно галицькій інтелігенції приєднатися до свята, позаяк він звеличував Гуцульщину, побут місцевого населення, змальовував красу Карпат. На думку А. Крушельницького, знайомство з Гуцульщиною дало змогу М. Коцюбинському написати один з останніх своїх творів "Тіні забутих предків" – оповідання, яке займає в українській чільне місце. Подорожі М. Коцюбинського Гуцульщиною, його "...мандрування по полонинах, – людини з хорим серцем, – спричинило гострий вибух його серцевої недуги, яка й приводить його до передчасної смерті" [6, с. 289].

А. Крушельницький лише згадує про те, що М. Коцюбинський під час поїздки на лікування на Капрі перебував у Криворівні на Гуцульщині. Село Криворівня стало ще з ХІХ ст. місцем відпочинку і творчих студій багатьох прогресивних діячів української культури. Тут побували вчені-фольклористи Я. Головацький (був одружений із дочкою місцевого громадського діяча, священика Андрія Бурачинського – Марією), М. Бучинський (1867 р.), М. Драгоманов (1875 р.), економіст-статистик В. Навроцький (у 1882 р. жив у своєї сестри Зеновії Бурачинської (1843–1903 рр.), дружини священика Йосипа Бурачинського, яка записувала гуцульський фольклор); етнографи С. Вінценз, Ф. Ржегорж, В. Гнатюк, В. Шухевич, Ф. Вовк; історики М. Грушевський, В. Антонович, І. Крип'якевич та інші. Помилуватися казковими краєвидами і подихати свіжим повітрям гір приїжджали сюди і краці українські письменники: І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, О. Маковей, А. Крушельницький, Г. Хоткевич, М. Козоріс, К. Гриневичева, С. Твердохліб; літературознавець М. Могилянський, художники: М. Жук, Ф. Красицький, І. Труш, І. Северин та багато інших [19, с. 16–21].

Загалом, А. Крушельницький з високою повагою ставився до творчості М. Коцюбинського, особливо до творів, присвячених соціальним питанням, пов'язаних з аграрними заворушеннями 1902 р., революційними подіями 1905 р. Перевага соціалістичних настроїв у громадянській позиції А. Крушельницького яскраво виражена у його публікації "Громадський Друг" у житті й творчості Ів. Франка" [7, с. 311–314]. Відображаючи діяльність Каменяра як редактора журналів "Громадський друг", "Дзвін", "Молодь", аналізуючи творчість видатного письменника, що, на думку А. Крушельницького, стала виявом його соціалістичних ідей, автор наводить основні шляхи власного розуміння ним соціалізму.

"Громадського друга" мав видавати М. Павлик за підтримки М. Драгоманова, який призначив навіть свою премію за "Історичні пісні українського народу" [7, с. 311]. До речі, назву "Громадський

друг" запропонував М. Драгоманов, а фінансову допомогу, окрім нього, надали київська "Громада", Олена Пчілка, українці з Одеси та інші [20]. Серед співробітників, крім М. Павлика, який одночасно був видавцем і відповідальним редактором, і який опублікував тут між іншим "Регенщуків Тетяну" (в оригіналі "Ребенщуків Тетяна"), оповідання "Юрко Куликів" та вірш "Плачуть сестри ревне", були М. Драгоманов, який дав низку дрібніших нотаток, переважно під різними криптонімами та статтю за підписом К. В. (Кирило Василенко) під заголовком "Пригода Д. Іловайського в Галичині", маленька картина із слов'янської патології та інші; Євген Борисів ("Самогубство російського ряду на Україні", "Деяко про релігійні секти на Україні", "Як живеться українському народу" та інші). Хв. Вовчок, Ф. Василевський (Софрон Круть), що був добровольцем у Сербії, дав більшу працю про Сербію та кілька дрібних нотаток про балканську справу, О. Терлецький, І. Франко (Мирон), що дав низку поезій [20].

Як було сприйнято вихід "Громадського друга", можна довідатися з листів М. Павлика і І. Франка до М. Драгоманова: "Всі лютяться на ч. І "Громадського Друга", – писав М. Павлик, – і настрашилися того, що за нами все більше йде молодіжці..." [20]. Після видання другого номера він писав: "Самого "Громадського Друга" рвуть та читають: молодіж з прихильності, старі і "народовці" зі злості, а крім того народ"... Те ж писав І. Франко: "Молодь горнеться до нього ("Громадського Друга"), читає, подає з рук до рук... Молодіж, котра досить радо горнеться до "Громадського Друга", взяли в крипи, грозять ексклюзіями та арештами всякому, хто з нами перестав тягнути по канцелярїях та допрошують – но пекло та й годі" [20].

Усі номери "Громадського друга" було конфісковано. У першому конфісковано повністю вірш І. Франка (Мирона) під заголовком "Товаришам з тюрми", у двох місцях – статтю М. Драгоманова (К. В.) "Пригоди Д. Іловайського", редакційну дописку до неї та редакційну вставку до статті Ж. Борисіва (Е. Б-ва) "Деяко про релігійні секти на Україні" разом із "Попівським сумлінням", записаним, нібито з уст народу – сатиричний вірш Анни Павлик [20]. Другий номер конфіскували за вірш І. Франка "Невольники", оповідання М. Павлика "Регенщуків Тетяна" та за уривок з повісті Е. Золя "Провина абата Мура" під назвою "Природа церков" [20].

А. Крушельницький писав про те, що прокуратура М. Павлика за оповідання "Ребенщуків Тетяна", надруковане в "Громадському другові" засуджує на шість місяців в'язниці [7, с. 311]. І. Франко видає наступний номер "Громадського друга" під назвою "Молот", незважаючи на те, що часопис проіснував не довго, він став свідченням "...того духового перелому, що dokonується у Франка в тюрмі й після виходу з в'язниці" [7, с. 311]. До речі, наступну збірку складав І. Франко, назвавши її "Молот", що співвідносилось з програмним для збірки твором "Каменярі" [21].

Часописом "Молот" видання збірок припинилося. Натомість гурток студентської молоді, що гуртувався навколо І. Франка, задумав видавати двотижневик під назвою "Нова "Основа". Однак часопис так і не було видано з об'єктивних причин. До речі, А. Крушельницький у статті зовсім не згадує про цей факт.

Аналізуючи статтю А. Крушельницького, приходимо до висновку, що в "Громадському друзі" І. Франко більше уваги приділяв теоретичним засадам соціалізму, розбудови нації та переосмисленню ролі інтелігенції. Ідея оновлення інтелігенції за рахунок досягнення нових ідей, національної консолідації, усвідомлення своєї ролі поступається місцем концепту "революційної інтелігенції" [21]. Осмислення теми інтелігенції у І. Франка набуває звичної для соціалістів форми "заперечення минулого". Критика галицької інтелігенції – характерна ознака художніх творів, вміщених у "Громадському друзі", "Дзвіні" та "Молоті". Натомість "Громадський друг" пропонував інтелігенції вивчати соціально-економічне життя народу і піднесення його свідомості шляхом пропаганди європейської науки, критикувати капіталістичний лад і пропагувати соціалізм [21].

Як свідчить текст статті, програма діяльності інтелігенції серед народу виступала в журналі не дуже чітко і не зовсім виразно, зводилася до просвітницьких і народовських гасел, часопис не вказував жодних конкретних шляхів праці передової інтелігенції серед загалу. Тим не менше, "Громадський друг" сформував ідеал інтелігента-борця, сповненого віри у соціалістичний лад і безмежну відданість народові та ідеї. "Громадський друг", "Дзвін" і "Молот" досягли досить вагомих результатів у залученні радикально або анархічно настроєної молоді до соціалістичної ідеї [21]. А. Крушельницький вважав, що праця І. Франка в "Громадському друзі" – "...це відбитка його думок на новому життєвому його шляху, початок його праці на соціалістичних основах" [7, с. 314].

Отже, видання трьох статей про І. Франка і однієї про ювілей М. Коцюбинського у впливовому виданні "Просвіти", ілюстрованому часописі "Життя і знання" сприяло популяризації його творчості серед широкого загалу, уможливило виявлення скерованості суспільно-політичних та культурно-просвітницьких ідей А. Крушельницького. Позаяк більшість праць про І. Франка і М. Коцюбинського була написана ним наприкінці 1920-х рр., тому закономірно, що вони відображають авторську позицію, яка відповідала цьому періоду його життя і творчості.

Список використаних джерел

1. Чаграк Н. Громадсько-просвітницька діяльність А. Крушельницького на Буковині (1912–1916) / Н. Чаграк // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Рута, 2001. – Вип. 127: Педагогіка та психологія. – С. 181–184.
2. Антін Крушельницький – письменник, публіцист, педагог: Матеріали до бібліографії та епістолярної спадщини / [Укл. Канчалаба О. В.]. – Львів, 2002. – 296 с.
3. Зуляк І. С. Діяльність "Просвіти" у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939) / І. С. Зуляк. – Тернопіль: "Воля", 2005. – 946 с.
4. Крушельницький А. Дитячий вік Івана Франка / А. Крушельницький // Життя і знання. – 1928. – Ч. 7. – С. 195–198.
5. Крушельницький А. Іван Франко в часі своїх університетських студій / А. Крушельницький // Життя і знання. – 1928. – Ч. 8. – С. 245–247.
6. Крушельницький А. Памяті Михайла Коцюбинського (з портретом) / А. Крушельницький // Життя і знання. – 1928. – Ч. 10–11. – С. 289–291.
7. Крушельницький А. "Громадський Друг" у житті й творчості Ів. Франка / А. Крушельницький // Життя і знання. – 1928. – Ч. 311–314.
8. Товариство "Просвіта" у Львові: покажчик видань 1868–1939 / [Укладачі: О. Г. Бербека, Л. В. Головата]. – Львів: Національна Академія наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 1996. – 580 с.
9. Дорошенко В. "Просвіта" її заснування й праця. Короткий історичний нарис з додатком про "Просвіти" в інших країнах / В. Дорошенко. – Філадельфія: Па., ЗДА, видання: "Молода Просвіта" ім. Митр. А. Шептицького, 1959. – 102 с.: іл.
10. Життя і Знання. Ілюстрований популярно-науковий журнал. Рік І. Ч. І. Видання Товариства "Просвіта". – Львів: 3 друкарні Видавничої Спілки "Діло", 1927. – 32 с.
11. Каталог книгарні товариства "Просвіта". Ч. 861. – Львів: Видавець: Товариство "Просвіта", 1939. – 35 с.
12. ЦДІАЛ України, ф. 348, оп. 1, спр. 185, арк. 16.
13. Трофимук С. Антін Крушельницький – кореспондент Івана Франка / С. Трофимук // Жовтень. – 1968. – № 9. – С. 146–147.
14. Чайковський Андрій. Спогади. Листи. Дослідження У 3 т. / Мін. освіти і науки України, Львівський національний університет імені Івана Франка, Наукова бібліотека; Національна академія наук України, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича; Наукова фундація Андрія Чайковського / [Упорядкування Б. З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Сідляра; Редкол.: Б.З. Якимович (голова) та ін.] / Андрій Чайковський. – Львів, 2002. – Т. 1. – 541 с., 1 порт., іл.
15. Андрухів І. Кость Левицький: сторінки життя / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1995. – 63 с.
16. Драгоманов Михайло. Українська література, проскрибована російським урядом = Dragomanow Michel. La littérature oukraïnienne proscrite par le gouvernement russe / [Перекл. з фр., текстолог. опрацювання та прим. Г.Цвен-гроша; Вступ. сл. М.Колесси; Ред. кол.: Б.Якимович (голова), Н.Бічуя, М.Гнаток та ін.]. / Михайло Драгоманов. – Львів, 2001. – 94 [2] с.: портр.
17. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова / [Редкол. І. Вакарчук, Я. Ісаєвич (співголови) та ін.]. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 560 с.
18. Тищик Б. Кость Левицький – видатний галицький державно-політичний та громадський діяч / Б. Тищик // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2012. – Випуск 56. – С. 147–158.
19. Арсенич П. Криворівня в житті і творчості українських письменників, діячів науки й культури / П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 16–21. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1312456701.html>.
20. "Громадський Друг" та його спадкоємці. Збірник "Дзвін" і "Молот". Нездійснений часопис "Основа". – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16850303/zhurnalistika/gromadskiy_druk_yogo_spadkoyemtsi_zbirnik_dzvin_molot_nezdiysneni_y_chasopis_osnova.
21. Нові видання Павлика і Франка: "Громадський друг", "Дзвін", "Молот". – Режим доступу: <http://www.scrifu.com/1/42/81896922392.php>.

Марьяна Зуляк**СОТРУДНИЧЕСТВО АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО С "ЖИЗНЬЮ И ЗНАНИЕМ"**

В статье проанализированы сотрудничество Антона Крушельницкого с журналом общества "Просвита" – "Жизнь и знание". Исследованы публикации, напечатанные в издании в 1928 г., посвященные "Детскому возрасту Ивана Франко", "Иван Франко во время своих университетских студиях", "Памяти Михаила Коцюбинского (с портретом)" и "Общественный Друг" в жизни и творчестве Ив. Франко".

Ключевые слова: Антон Крушельницкий, "Жизнь и знание", сотрудничество, "Просвита", культурная деятельность.

Mariana Zulyak**COOPERATION ANTON KRUSHELNYTSKY FROM "LIFE AND KNOWLEDGE"**

The article analyzes the collaboration with Anton Krushelnytsky Society journal "Prosvita" – "Life and knowledge". Researched publication, printed in the publication in 1928, dedicated to the "Childhood Franko", "Ivan Franco during their university studies", "Memory of Myhaylo Kotsyubynskyy (with portrait)" and "Public Friend" in the life and work of Ivan Franko"

Keywords: Anton Krushelnytsky, "Life and knowledge" cooperation, "Prosvita", cultural activities.